

PITANJE DOSTOJANSTVA I SVEĆENIČKOG REĐENJA ŽENA U NAUKU PAPA TREĆEGA TISUĆLJEĆA

Emanuel Petrov – Marijo Volarević

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu
donepetrov@gmail.com

UDK: Ivan Pavao II+ Benedikt XVI+ Franciscus, papa:272/273-055.2

<https://doi.org/10.34075/cs.57.s1.1>

Pregledni rad

Rad zaprimljen 8/2022.

Sažetak

Nakon Drugoga vatikanskog sabora u Crkvi se sve više aktualizira pitanje pripuštanja žena svećeničkom ređenju. Sve glasniji pritisak laičkih feminističkih krugova izvan Crkve, ali i unutar nje, traži afirmaciju žena u svećeničkom staležu, shodno dostojanstvu svakog čovjeka i nasuprot bilo kakvoj diskriminaciji. Pape trećeg tisućljeća morali su pružiti adekvatan odgovor ovakvim zahtjevima. U njihovim istupima prepoznaje se itekako značajna uloga i nepobitno dostojanstvo žene u Crkvi. Progovarajući na više mjesta vrlo jasno o ovoj temi, Ivan Pavao II., Benedikt XVI. i Franjo zalažu se za jednako dostojanstvo i prava svakog čovjeka, muškarca i žene, koje je utemeljeno na čovjekovoj naravnoj sakramentalnosti. U tom smjeru u ovom će se radu nastojati u tri koraka iznijeti viđenje trojice papa trećeg tisućljeća, koje su sličnosti i vlastitosti u njihovim promišljanjima vezanim za ređenje žena i njihovo ljudsko dostojanstvo.

Ključne riječi: ređenje žena, diskriminacija, dostojanstvo, poslanje, Ivan Pavao II., Benedikt XVI., Franjo

UVOD

Nakon Drugoga vatikanskog sabora i sudjelovanja žena na njemu kao promatrača pitanje prepuštanja žena sakramentu svetog reda javilo se u svojoj svojoj ošttrini unutar same Crkve. Francuski nadbiskup Claude Dupuy osim što se zalagao za veću aktivnost žena na Saboru također se zalagao da žene mogu dobiti službu lektora i akolita, a one koje imaju teološku izobrazbu čak i đakonsku službu. Drugi vatikanski sabor otvorio je tako novu stranicu povišesti Crkve u pogledu vrjednovanja položaja i uloge žene u Crkvi, a

pape nakon Sabora će ih u svojim dokumentima i govorima nastaviti ispisivati. Na istom tragu je i papa Pavao VI. dao nalog *Kongregaciji za nauk vjere* da izloži i objasni u nauk Crkve vezan uz ova goruća pitanja. Kongregacija je 15. listopada 1976. donijela izjavu *Inter insigniores*, o pitanju pripuštanja žena u ministerijalno svećenstvo. No odgovor na isto pitanje i mišljenje tražili su se i od budućih papa.

S porastom svijesti o dostojanstvu žene u Crkvi i društvu određeni feministički, ali i liberalni kršćanski krugovi zahtijevali su jasan odgovor na ovo pitanje. Najveći prijepor sastojao se u pitanju je li Crkva u pogledu ekskluzivnog ređenja muškaraca licemjerna. Kako je moguće da Crkva propagira jednako dostojanstvo *žene i muškarca*, ako su, s druge strane, sve poluge vlasti unutar Crkve isključivo u rukama muškaraca? Pritisak na hijerarhiju Crkve od strane katoličkih liberalnih krugova, a vezan uz pitanje ređenja žena, postajao je sve snažniji, osobito na njemačkome govornom području. Zbog toga je svaki od papa trećega tisućljeća nastojao na svoj način pružiti odgovor na ovo aktualno pitanje, koje usprkos tome i nadalje ostaje otvoreno te će se na njemu lomiti koplja unutar Crkve sve do prijetnje crkvenim raskolom. Stječe se dojam kako Crkva stoji ukopana u rovove u bitci između liberalnih i konzervativnih crkvenih krugova. Zbog toga smo u ovom radu nastojali ukratko pojasniti stavove, argumente i odredbe trojice poglavara Crkve od konca dvadesetog stoljeća do danas, koji su vezani uz dostojanstvo žene u Crkvi i moguće pripuštanje žena sakramentu svetoga reda.

1. KRŠĆANSKI HUMANIZAM IVANA PAVLA II.

Pontifikat Ivana Pavla II. obilježen je ulaskom Crkve u treći milenij. Stoga njega promatramo i kao papu trećeg tisućljeća, premda glavnina njegova pontifikata obuhvaća zadnja dva desetljeća 20. stoljeća. Osim toga, shodno njegovim istupima, spisima i dokumentima, sveti Papa je zasigurno najistaknutiji branitelj dostojanstva žene u cijeloj povijesti papinstva.

1.1. Dostojanstvo čovjeka – slike Božje

Nedugo nakon što je 16. listopada 1978. godine izabran za rimskoga biskupa te uzeo ime Ivan Pavao II., dotadašnji poljski kardinal Karol Józef Wojtyła u svojoj je nastupnoj i programatskoj propovi-

jedi svim ljudima i strukturama uputio poziv: „Ne bojte se! Otvorite širom vrata Kristu!” Razmatrajući Isusovo evanđeosko pitanje: „Što vi kažete, tko sam ja?” i Petrov odgovor: „Ti si Sin Božji” (Mt 16, 15-16), Papa je pojasnio svu dubinu tih riječi, rekavši: „Neka se nitko ne boji Krista i njegove moći. I neka širom otvore vrata Kristu. [...] Ne bojte se, jer Krist zna što je u srcu čovjeka. Samo On to zna!”¹ Bila je to očita najava najvažnijeg pitanja njegovog dugogodišnjeg pontifikata: Tko je čovjek? U skladu s kršćanskim humanizmom, kojemu je jedan od glavnih predstavnika, Ivan Pavao II. traži i pronalazi ključ za razumijevanje svakog čovjeka, koji je slika Božja, upravo u Isusu Kristu – slici Boga nevidljivoga (usp. Kol 1, 15).

Humanizam svetog Pape čvrsto počiva na dvostrukim postavkama: na učenju Drugoga vatikanskog sabora te na personalističkoj normi. On čvrsto slijedi ključnu istinu za kršćansko shvaćanje čovjeka, koja je donesena u *Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu*: „Misterij čovjeka postaje doista jasan jedino u misteriju utjelovljene Riječi. Adam, prvi čovjek, bio je naime slika onoga koji je imao doći, Krista Gospodina. Krist, novi Adam, objavljujući misterij Oca i njegove ljubavi potpuno otkriva i čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva. [...] On koji je 'slika nevidljivog Boga' (Kol 1,15) jest i savršeni čovjek.”²

Riječ je zapravo o antropološkom zaokretu, koji je započeo na Drugome vatikanskom saboru, pozornom pastoralnom pristupu svakoj osobi, koji pritom utemeljuje spoznaju osobne, društvene i zajedničarske naravi ljudskog djelovanja. Osobit naglasak stavljen je na konkretnog čovjeka, kao polazišta, na njegovu nesvodivu subjektivnost i unutarnju svijest. Na takvim temeljima Papa želi istražiti osobno iskustvo čovjeka, koje zapravo predstavlja ishodište svih njegovih istraživanja.³ On traži iskonsku istinu, koja je iznad i prije svega, i koja je jedinstveno područje ostvarenja čovječnosti i bogolikosti, a to znači i nepovredivog dostojanstva svakog čovjeka, muškarca i žene.

U skladu s navedenim, pozadina njegova razmišljanja utemeljena je na personalističkim normama. Ivan Koprek pojašnjava: „Dvi-

¹ Johannes Paul II., *Ansprache am Beginn des Pontifikats* (22. 10. 1978.), na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/de/homilies/1978/documents/hf_jp-ii_hom_19781022_inizio-pontificato.html (15. 3. 2021.).

² Drugi vatikanski sabor, *Pastoralna konstitucija »Gaudium et spes« o Crkvi u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 22, (= GS).

³ Usp. Johannes Rosado, *Die Menschenwürde in der Anthropologie Johannes Paul II. Eine Analyse im Ausgang von Kants Begründung der Menschenrechte, Imago Hominis*, 13 (2005.) 1, 13-26, ovdje 18.

je među njima su osobito važne. Ponajprije poimanje čovjeka kao slike Božje (*imago Dei*) i stanje ljudske osobe u kojem je kadra prepoznavati istinu (*homo capax veri*), što osobi daje mogućnost da upravlja svojim životom i da susretne Boga u zajedništvu osoba (*ipsi sibi providens, homo capax Dei*).⁴ Razmatrajući evanđeosku zapovijed ljubavi, Ivan Pavao II. vidi osobu kao takvo biće da pravo i punovrijedno odnošenje prema njoj predstavlja jedino ljubav.⁵ U tom smislu Papa upozorava: „Ta norma kao zapovijed određuje i preporučuje određeni način odnošenja prema Bogu i ljudima, određeni stav prema njima. Taj način odnošenja i taj stav suglasni su s onim tko osoba jest, s vrijednošću kakvu ona predstavlja, i otuda su i dostojni. Dostojnost nadvisuje korisnost (koju jedino vidi načelo utilitarizma), premda je ne poništava, nego samo potvrđuje: sve što je dostojno korisno u odnosu prema osobi sadržano je u opsegu zapovijedi ljubavi.”⁶

Iskonska povezanost svakog čovjeka s Bogom koji je ljubav (usp. 1 Iv 4, 8) dovodi Ivana Pavla II. do definiranja čovjeka kao tražitelja Istine.⁷ Iz istog razloga Papa upozorava: „Temelj za razumijevanje čovjeka treba tražiti u iskustvu.”⁸ Iskonsko ljudsko iskustvo je u tom smislu ontološka sastavnica ljudske naravi i onoga što prvi čovjek bitno jest. Upravo zato ono otvara apsolutnu istinu, koja oslobađa sumnji i daje sigurnost čovjekovoj egzistenciji.⁹ Stoga se Papa pastoralno usredotočuje na kreativan aspekt ljudskog djelovanja te stavlja naglasak na osobu kao biće koje se povjerava Bogu.¹⁰ Jednako tako, ovakvo iskonsko iskustvo ujedno je čovjekov odgovor na Božje samopriopćenje, ali i vlastitu spoznaju dostojanstva samoga sebe kao slike Božje. Ono se pokazuje u tri bitne sastavnice: iskonskoj Adamovoj samoći (Post 2,18-20), iskonskom jedinstvu muškarca i žene (Post 2,23) i iskustvu iskonske golotinje i nedostatka

⁴ Ivan Koprek, Antropologija u misli Ivana Pavla II., u: Ines Sabotič, Željko Tanjić i Gordan Črpić (ur.), *Ivan Pavao II. Poslanje i djelovanje. Zbornik radova – Promišljanja hrvatskih znanstvenika*, Glas Koncila, Zagreb, 2007., 80.

⁵ Usp. Karol Wojtyła, *Ljubav i odgovornost*, Verbum, Split, 2009., 35.

⁶ Isto.

⁷ Usp. Ivan Pavao II, *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br. 28, (= FC).

⁸ Karol Wojtyła, Osobna struktura samoodređenja, *Obnovljeni život*, 34 (1979) 1, 5-13, ovdje 7.

⁹ Usp. Ivan Pavao II., FC, br. 27.

¹⁰ Usp. Thomas McGovern, The Christian Anthropology of John-Paul II, *Josephinum Journal of Theology*, (2001)1, 132-147, ovdje 135. Autor se poziva na: J. L. Lorda, *Antropología del Concilio Vaticano II a Juan Pablo II*, Madrid, 1996.

stida (Post 2,25).¹¹ Pritom pojava i iskustvo stida predstavlja granično iskustvo i prag između čovjekova iskona i njegove povijesnosti.¹² Upravo zato Ivan Pavao II. želi ključem iskonskoga ljudskog iskustva otvoriti riznicu čovječstva u njegovom iskonu, kako bi ga mogao razumjeti danas, u aktualnom povijesnom trenutku, i suprotstaviti se svakoj diskriminaciji i povredi ljudskog dostojanstva.¹³

Na takav način poimajući dostojanstvo čovjeka, jasno je da ono stoji izvan dosega njegove moći slobode, te ne smije biti uvjetovano okolnostima u kojima pojedinac živi. Ono ne ovisi o spolu, boji kože, državnim granicama, zdravlju, bolesti, pa čak ni o osobnoj krivnji. Ljudsko dostojanstvo je nešto unutrašnje, bitno, neuvjetovano i neotuđivo čovjekovu biću kao takvom. Ono izvire iz cjelokupne kvalitete čovjeka kao osobe, kao duhovno-tjelesnog bića, stvorenog na sliku Božju (usp. Post 1, 26-27), obdarenog razumom i slobodom, samoodgovornošću i mogućnošću samoodređenja, te usmjerenog prema eshatološkoj proslavi u vječnosti.¹⁴

Na temelju neraskidive egzistencijalne povezanosti čovjeka od samog početka s otajstvom Istine i Ljubavi, koja ga čini živim bićem (usp. Post 2,7), svaki je čovjek živo svjedočanstvo Božje slave, a ona je, s druge strane, trajni znak njegovog života i dostojanstva. U skladu s tim Ivan Pavao II. govori o izvornoj sakramentalnosti svakog pojedinog čovjeka, koja uz posebno postojanje u stvorenom svijee tu istovremeno uključuje i pripadnost sferi svetog. Stoga zaključuu je: „Dostojanstvo ljudske osobe nalazi svoju punu potvrdu u ovoj činjenici objave. To naime znači: stvaranje čvrstog odnosa između Boga i čovjeka. Čovjeku, kojega je On ‘stvorio na svoju sliku’ Bog pripočava svoje namisli i planove. Još više, Bog sam ‘uzima ljudsko obličje’. Snagom objave on uzima dioništvo u drami ljudske sudbine i tu istu sudbinu prožima vlastitom milošću. Za svakog od nas, za svakog vjernika, upravo to je potpuna potvrda dostojanstva svake

¹¹ Usp. Mary Healy, *Muškarci i žene su iz Edena, Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Verbum, Split, 2013., 31.

¹² Usp. Ivan Pavao II. *Muško i žensko stvori ih. Kateheze o ljudskoj ljubavi. Cjelovita teologija tijela, Svezak I.*, Verbum, Split, 2012., 160.

¹³ Više o tome: Emanuel Petrov, *Iskonski antropološki put ostvarenja čovječnosti u misli Ivana Pavla II.*, *Obnovljeni život*, 72 (2017.) 2, 225-237; Emanuel Petrov – Jenko Bulić, *Škola za život Karola Wojtyły. U prigodi 100. rodendana Apostola stoljeća. Diacovensia*, 28 (2020.) 2, 221-245.

¹⁴ Usp. Ivan Koplek, *Antropologija u misli Ivana Pavla II.*, u: Ines Sabotić, Željko Tanjić i Gordan Črpić (ur.), *Ivan Pavao II. Poslanje i djelovanje. Zbornik radova – Promišljanja hrvatskih znanstvenika*, Glas Koncila, Zagreb, 2007., 82-83.

ljudske osobe.”¹⁵ Ljudsko biće kao takvo ne samo da reprezentira Stvoriteljevu volju već i svjedoči o vlastitom dioništvu u božanskom životu. Kao što je čovjek u činu stvaranja po Božjoj riječi postavljen u središte stvorenog svijeta, tako je u čovjeku Isusu Kristu cjelokupna stvarnost ponovno doživjela vlastito boštvo.

1.2. Dogmatski pravorijek o pitanju ređenja žena?

Kršćanski humanizam Ivana Pavla II. predstavlja temeljne postavke shvaćanja svetog Pape, ali i njegovih nasljednika Benedikta XVI. i pape Franje, o jednakom i nepovredivom dostojanstvu muškarca i žene, a shodno tome i njihovih promišljanja koja su vezana za prepuštanje žene svećeničkom ređenju. Unaprijed smo pokazali kako polazište svih pitanja vezanih uz čovjeka valja tražiti u kršćanskom personalizmu utemeljenom na Objavi. Međutim, premda iz svega navedenog jasno proizlazi zalaganje Ivana Pavla II. za jednako dostojanstvo svakog čovjeka i ravnopravnost muškarca i žene, kako u redu stvaranja, tako i u redu otkupljenja, njegov stav o prepuštanju žena ređenju za hijerarhijsko svećenstvo na neki način proturječi ovom učenju te je izazvao brojne osude feminističkih i liberalnih crkvenih krugova.¹⁶

Ako su muškarci i žene podjednako vrijedni pred Bogom i stvoreni kao muško i žensko na njegovu sliku (usp. Post 1, 27), osobito nakon razvoja druge faze feminističkog pokreta 1970-ih godina i nastojanja oko emancipacije žena, postavlja se pitanje nije li pogrješno uskratiti ženama pravo da budu također i hijerarhijska slika Božja. Eskalacija ovog pitanja osobito se dogodila za pontifikata svetog Pape, premda se rasprava proteže kroz cijelu povijest Crkve, ali ne u tolikoj mjeri kao što je to prisutno u posljednjih pedeset godina.

Kao što Stari zavjet nije poznavao službovanje žena u Hramu, u Novom zavjetu Pavao izričito zabranjuje ženama govoriti i podučavati u crkvi (usp. 1 Kor 14, 34 i 1 Tim 2, 11). Sasvim je sigurno da je u širem krugu Isusovih učenika bilo i žena, ali on ipak među apostole nije izabrao ni jednu ženu, već dvanaest muškaraca, koji su na neki način očinski uzori posvećenih svećenika. K tome, tradicija Crkve tijekom stoljeća poznaje isključivo muškarce kao svećenike. Nasuprot tome, žene igraju presudnu ulogu u Crkvi kao djevice ili

¹⁵ Karol Wojtyła (Johannes Paul II.), *Von der Königswürde des Menschen*, Seewald Verlag, Stuttgart 1980, 46.

¹⁶ Usp. Maria Antonietta Macciocchi, *Le donne secondo Wojtyła. Ventinove chiavi di lettura della Mulieris Dignitatem*, Edizione Paolina, Milano 1992., 392-394.

kao supruge i majke, što je jednako važno i zahtjevno kao i svećeništvo. Katolička Crkva u tom smislu nikada nije izdala službenu dogmatsku zabranu ređenja žena, nego je službeni stav Crkve utemeljen na tradiciji.

Ipak, učenje Ivana Pavla II. na poseban je način uznemirilo duhove. Papa stoji čvrsto na liniji Kodeksa kanonskog prava iz 1983., koji u kan. 1024 propisuje: „Sveto ređenje valjano prima samo kršteni muškarac.” Također se poziva na učenje Drugoga vatikanskog sabora, osobito izraženo u konstituciji *Lumen gentium* i dekretu *Presbyterorum ordinis*, kao i na svog prethodnika - papu Pija VI., koji je 1976. godine izjavom *Kongregacije za nauk vjere - Inter insigniores*, pokušao završiti raspravu o pitanju ređenja žena. Naposljetku, na svetkovinu Duhova 1994. godine Ivan Pavao II. objavio je svoje apostolsko pismo *Ordinatio sacerdotalis*. Norbert Lüdecke ističe: „Premda apostolsko pismo nema snagu vjerske istine koja potpuno obvezuje kršćane na vjerovanje i priznavanje, učenje *Ordinatio sacerdotalis* ipak možemo nazvati dogmom.”¹⁷ U njemu Papa ponavlja kako Katolička Crkva nema ovlast zarediti žene za svećenice. Ta je formulacija izrazito bitna, budući da ipak objašnjava suglasje s cjelokupnim učenjem Ivana Pavla II.

Neprepuštanje žena svećeničkom ređenju ni u kojem slučaju nije uvjetovano nekakvim fizičkim ili sakramentalnim nedostatkom kod žena. Jednako tako, ne radi se o podcjenjivanju njihova dostojanstva ili diskriminaciji. Jednostavno, Krist nije dao svojoj Crkvi ovlasti ređenja žena.¹⁸ Prema tome, Ivan Pavao II. ovim apostolskim pismom nije pobio svoje učenje o jednakom i nepovredivom dostojanstvu svakog čovjeka. Naprotiv, osobito u apostolskim pismima *Mulieris dignitatem* i *Christifideles laici*, zatim *Pismu ženama* kao i na drugim mjestima naglašava osobitu ulogu žene u Crkvi, uvijek je povezujući s poniznošću Blažene Djevice Marije. Ni ona nije imala apostolsko poslanje, niti je vršila službu svećenice u prvoj Crkvi. Marija se čitav svoj život podvrgava otkupiteljskom djelu svoga sina, ne tražeći udio među dvanaesticom. To je jasan uzor svake ljud-

¹⁷ Norbert Lüdecke, *Also doch ein Dogma? Fragen zum Verbindlichkeitsanspruch der Lehre über die Unmöglichkeit der Priesterweihe für Frauen aus kanonistischer Perspektive. Eine Nachlese*, in: Wolfgang Bock und Wolfgang Lienemann (Hg.), *Frauenordination, Studien zu Kirchenrecht und Theologie*, Band III, Heidelberg 2000, 117.

¹⁸ Usp. Johannes Paul II., *Apostolisches Schreiben Ordinatio sacerdotalis, über die Männern vorbehaltenen Priesterweihe*, (22. 5. 1994.), Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz – Bonn (Hg.), *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls* 117, br. 1, 3, 4, (= OS)

ske bogolikosti i znak egzistencijalne povezanosti s Bogom, koji je sama ljubav.

Ipak, višestruka prisutnost žena u Novom zavjetu kao Isusovih učenica i svjedokinja uskrslog Krista te u povijesti Crkve kao djevice, mučenica, supruga i majki ukazuje da je služba žene u životu i poslanju Crkve s pravom opisana kao apsolutno nužna i nezamjenjiva. Sve te službe jednostavno krase najveća karizma, a to je ljubav. Upravo zato Ivan Pavao II. zaključuje da s tim završava rasprava oko pitanja ređenja žena, budući da se ne radi samo o disciplinskom pitanju. U tom smislu, premda apostolsko pismo ne predstavlja dogmatsku zabranu ređenja žena, obvezujuće je za sve vjernike.¹⁹

Usprkos mogućim nejasnoćama, uloga i dostojanstvo žene u misli Ivana Pavla II. i u Crkvi njegova vremena itekako je značajna i bespogovorna. Ukoliko je bit hijerarhijskog svećeništva nesebično predanje i poslušnost, jednako tako postoje brojne druge službe i mogućnosti kroz koje svaka žena može ostvariti vlastito služenje Bogu na slavu, a na korist ljudima. Stoga Ivan Pavao II. s pravom smatra kako nije potrebno institucionalizirati svaku karizmu ili službu, bila ona muška ili ženska.

2. BENEDIKT XVI. - NA TRAGU SVOG SVETOG PRETHODNIKA

Od trojice papa trećeg tisućljeća za pontifikata Benedikta XVI. pitanje ređenja žena bilo je unutar Crkve najmanje spominjano. Razlog je vrlo jednostavan. Kardinal Joseph Ratzinger je za vrijeme pontifikata Ivana Pavla II. bio pročelnik *Kongregacije za nauk vjere*. Drugim riječima, više od dva desetljeća kormilario je pitanjima očuvanja vjere i morala u Crkvi. Sama ta činjenica daje naslutiti da papa Benedikt XVI. neće odstupiti od onoga što je Ivan Pavao II. definirao u Apostolskom pismu *Ordinatio sacerdotalis*. Isto je tako kao prefekt *Kongregacije za nauk vjere* bio potpisnik pisma *O suradnji muškarca i žene u Crkvi u svijetu*, koje je napisano u povodu objave apostolskog pisma *Mulieris dignitatem* Ivana Pavla II.²⁰ U njemu kard. Ratzinger iznosi vlastiti teološko-antropološki pogled na ženu, ali i na muškarca. Jednako tako, u svojoj knjizi *Razgovor o vjeri* ukratko se dotiče teme pitanja ređenja žena. U svakom sluča-

¹⁹ Više o pitanju ređenja žena vidi u: Emanuel Petrov, *Die Frauenweihe zwischen der ursprünglichen und geweihten Sakramentalität*, *Služba Božja*, 61 (2021) 1, str. 91-114.

²⁰ Više o tome: Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica sulla collaborazione dell'uomo e della donna nella Chiesa e nel mondo* (31. 5. 2004.), in: AAS 96 (2004) 671-687.

ju, potrebno je imati na umu kako Crkveno učiteljstvo i dokumenti stalno podsjećaju kako je vlast Crkve nad sakramentima relativna, a ne apsolutna. To ima značiti da nije moguće mijenjati bit niti jednog sakramenta, pa tako ni sakramenta svetog reda.

Kada je novinar Peter Seewald pitao papu Benedikta XVI. da pojasni odluku svoga prethodnika vezanu uz pitanje ređenja žena za svećenice, donesenu u apostolskom pismu *Ordinatio sacerdotalis*²¹, Papa Benedikt XVI. je odgovorio: „Ovaj oblik Crkve nismo mi načinili, nego On (Krist), i zato je konstitutivan. To slijediti čin je poslušnosti, u današnjoj situaciji možda teške poslušnosti. Ali upravo je to važno da Crkva pokaže: mi nismo samovoljan režim. Mi ne možemo činiti ono što hoćemo, nego postoji za nas Gospodinova volja koje se držimo i onda kada je to u današnjoj civilizaciji mučno i teško.”²²

U istom smislu kardinal Ratzinger je kao prefekt *Kongregacije za nauk vjere* bio potpisnik dopuna *Zakonika crkvenog prava*, koje su vezane za isto pitanje. Osim toga, za vrijeme njegovog pontifikata *Kongregacija za nauk vjere* donosi 19. prosinca 2007. godine *Opći Dekret o prijestupu podjeljivanja svetih redova ženama*, u kojem stoji: „Prema propisu kan. 1378 ZKP, svaki onaj tko pokuša podijeliti sveti red ženi, tako i žena koja sveti red pokuša primiti, upada u izopćenje *late sententiae* pridržano Svetoj Stolici.”²³

Zbog ovakvih stavova kardinala Ratzingera, dok je bio prefekt *Kongregacije za nauk vjere*, a kasnije i kao rimskog biskupa, velik dio medija i liberalnih krugova unutar Crkve smatrali su tvrdim konzervativcem, koji vraća Crkvu unatrag. Pojedini glasovi su smatrali da papa promatra ženu kao građanku drugog reda, pa čak i nižeg dostojanstva od muškarca. U svakom slučaju, ako bi se dostojanstvo žene ostvarivalo samo u prepuštanju svećeničkom ređenju, onda bi se na ovakve prozivke moglo odgovoriti potvrdno. Ipak, ako dostojanstvo žene nadilazi pitanje pristupa žene sakramentu svetog reda, za što se papa Benedikt izričito zalaže, odgovor je zasigurno sasvim suprotan.

U svojoj enciklici *Ljubav u istini* Benedikt XVI. kaže da je ljubav bez istine samo prazna ljuska, običan sentiment.²⁴ Upravo ova

²¹ „Izjavljujem da Crkva nema ni na kakav način mogućnost (ovlast) podijeliti svećeničko ređenje ženama, i da se ta odluka treba držati na konačan način, od svih vjernika Crkve”, (OS, br. 4).

²² Tanja Popec, (*Nejasnoće o ređenju žena*, na: <https://laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/%28Ne%29jasnoce-o-redenju-zena.aspx> (15. 3. 2022.).

²³ Kongregacija za nauk vjere, *Decretum generale de delicto attentatae ordinationis mulieris*, (19. 12. 2007.), u: AAS 100 (2008.), 403.

²⁴ Usp. Benedikt XVI., *Caritas in veritate - Ljubav u istini*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., br. 3.

tvrdnja je putokaz na koji način Benedikt XVI. pristupa pitanju dostojanstva žene i shodno tome pitanju njezinog svećeničkog ređenja. Jednako tako u mnoštvu njegovih govora i tekstova osjeća se empatija i strahopoštovanje prema ženama. On ističe golem doprinos i nezamjenjivu ulogu žene u Crkvi. Najzastupljenije teme vezane uz ovu problematiku su: dostojanstvo žene; prepoznavanje i vrednovanje žene; žene u evanđelju i njihov doprinos ostvarenju Kristove otkupiteljske misije; žene kroz povijest; poslanje žene u obitelji i društvu; uloga žene u životu Crkve; posvećena žena; te na kraju prevarena žena kroz povijest.²⁵ U svim ovim tekstovima jasno se očituje i poziv ženama da participiraju na trostrukoj Kristovoj službi: svećenika, proroka i kralja. Taj poziv svoje utemeljenje nalazi u sakramentu krštenja.

U prilog vrednovanju dostojanstva žene kod Benedikta XVI. govori i njegovo pozivanje na sedam žena koje su posluživale svećenike, a koje se spominju u prvom kanonu *Rimskog misala*. Papa Benedikt govori i o ženinoj karizmi u vlasti Crkve, ženama koje su bile uz crkvene Oce, velikim ženama u srednjem vijeku, poput Hildegarde, Katarine Sijenske, Terezije Avilske pa sve do novijeg vremena i Majke Tereze. Također Papa naglašava njihov veliki doprinos u teologiji i evangelizaciji.²⁶ Iz svega navedenog jasno je kako Benedikt XVI. poštuje dostojanstvo žene i cijeni njezinu ulogu u Crkvi svjestan golemog doprinosa koje su žene dale, kako kroz povijest tako i danas. Ipak, s druge strane ni on za vrijeme svog pontifikata ne otvara mogućnost prepuštanja žena hijerarhijskom ređenju. Naprotiv, Benedikt XVI., na tragu svojih prethodnika pape Pavla VI. i Ivana Pavla II., drži ovo pitanje završenim.

3. OSOBNA PONIZNOST I SOCIJALNA PRAVEDNOST PAPE FRANJE

Otkako je 13. ožujka 2013. godine kardinal Jorge Mario Bergoglio izabran za nasljednika Benedikta XVI. i po uzoru na poniznog asijskog prijatelja čovjeka i prirode uzeo ime Franjo, njegov pontifikat karakterizira jednostavan način života, osobna poniznost i socijalna pravednost. Ovakve vrijednosti Papa živi duboko svjestan iskonske vrijednosti svakog čovjeka, koja ne proizlazi iz onoga što čovjek posjeduje, već iz susreta s Gospodinom. Upravo zato Franjo zagovara Crkvu siromašnih, koja će znati prepoznati nepovredivo

²⁵ Usp. Marijo Volarević, *Žena u obitelji društvu i Crkvi. Feminizam, rodna ideologija, i crkveni nuka*, Glas Koncila, Zagreb, 2018., 127.

²⁶ Benedetto XVI, *Pensieri sulla donna*, Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano, 2012., 45-47.

dostojanstvo svakog čovjeka, muškarca i žene, bez obzira na bilo kakve granice i podjele. No, koliko god takvi napori reformiranja Crkve zvučali revolucionarno, valja imati na pameti da Franjo ostaje konzervativno vjeran crkvenoj tradiciji i učenju svojih prethodnika, ali je ipak neumoran u iznošenju na vidjelo svih bolesti društva današnjice u cjelini.

3.1. *Obnoviti pravo lice osobe* i međusobnu upućenost

Kao jednu od glavnih smetnji čovjekova dostojanstva Franjo prepoznaje iskrivljenu viziju osobe, u kojoj se zanemaruje njezino dostojanstvo i upućenost na druge. Potrošačko društvo te individualistička i agresivna kultura odbacivanja gleda na čovjeka kao na predmet koji se upotrijebi i baci.²⁷ S druge strane Franjo želi naglasiti iskonsku istinu o svakom čovjeku, koja je zapisana na prvim stranicama Svetog pisma, a utkana je u dokumente Crkve a nog učiteljstva. U tom smislu, pozivajući se na *Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu* i svog svetog prethodnika, Franjo naglašava: „U pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* Drugoga vatikanskog koncila ističe se da je to dostojanstvo neotuđivo, jer je »stvoreno na sliku Božju«. Ono je temelj cjelokupnog društvenog života i određuje njegove operativne principe. U suvremenoj kulturi najbliže upućivanje na načelo neotuđivog dostojanstva osobe jest *Opća deklaracija o ljudskim pravima*, koju je sveti Ivan Pavao II. nazvao »miljokazom na dugom i teškom putu ljudskog roda« i »jednim od najviših izraza ljudske svijesti«. Prava nisu samo individualna, nego i socijalna; to su prava narodâ, nacijâ. Naime, čovjek je, u svom osobnom dostojanstvu, društveno biće, stvoreno na sliku Trojedinoga Boga”.²⁸ Ovu istinu Franjo temelji na pravom licu čovjekove bogolikost, njegovom dostojanstvu i pravima, koji su objavljeni u utjelovljenoj Riječi pod Marijinim srcem. Ova činjenica na poseban način odražava dostojanstvo svakog čovjeka, ali i zapostavljeno dostojanstvo žene.

U propovijedi na Svjetski dan mira 2020. godine Franjo upozorava: „Krist se nije pojavio u svijetu kao odrasla osoba, već je,

²⁷ Usp. Franjo, *Kateheza na općoj audijenciji (12. kolovoza 2020.)*, na: https://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200812_udienza-generale.html (9. 10. 2021.). U bilješkama je navedeno : Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium*, 53; Enc. *Laudato si'* [LS], 22.

²⁸ Isto. Papa se poziva na: Ivan Pavao II., *Govor na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda* (2. 8. 1979.), br. 7; Isti, *Govor na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda* (5. 10. 1995.), br. 2; *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 157.

kako nam je Evanđelje reklo, 'primljen u utrobi' (Lk 2,21): tamo je prihvatio našu ljudskost, dan za danom, mjesec za mjesecom. U utrobi žene, Bog i čovječanstvo su se ujedinili, da se više nikada ne rastanu. Čak i sada na nebu Isus živi u tijelu koje je preuzeo u majčinoj utrobi. U Bogu je naše ljudsko tijelo!"²⁹ Ova stvarnost je za Franju presudna u shvaćanju ženinog dostojanstva i poslanja u Crkvi. Stoga i kaže: „Spasenje je poteklo od nje, žene, pa posljedično nema spasenja bez žene. Tamo se Bog povezoao s nama i, ako se želimo povezati s njim, to ide na isti način: preko Marije, supruge i majke. [...] Ako želimo danas svoje djelovanje učiniti humanim, moramo ponovno pogledati ženu. [...] Žene su izvori života. [...] Svakako nasilje nad ženama je skrnavljenje Boga koji je rođen od žene. [...] A ako želimo bolji svijet koji je kuća mira, a ne kazalište rata, neka nam dostojanstvo svake žene bude važno.”³⁰ Zahvaljujući takvim postavkama, Franjo na više mjesta poziva članove Crkve, ali i sve ljude dobre volje na sveopće zajedništvo u istom dostojanstvu koje im Bog daruje, te da svakog čovjeka gledaju kao brata.

Misao o sveopćem bratstvu ljudske obitelji na poseban je način naglašena u njegovoj trećoj enciklici *Frateli tutti*, kad kaže: „Velika mi je želja da u ovom vremenu, koje nam je dano živjeti, prepoznamo dostojanstvo svakog čovjeka i u svima iznova oživimo sveopću težnju za bratstvom, među svima.”³¹ Takav sveopći poziv upućuje na to da su ljudsko dostojanstvo i s njim povezana ljudska prava temeljne vrijednosti koje ne smiju biti predmet „površnoga konsenzusa koji je plod jednog kompromisa”.³² Svi mi ljudi smo „u istom čamcu”³³ te je stvaranje međusobnih razlika, osobito onih koje se temelje na moći, potpuno suprotno iskonskoj Stvoriteljevoj nakani.³⁴ Na taj način postaje bjelodano da Franji na srcu leži zalaganje za iskonsko dostojanstvo svakog čovjeka, koje pak ne smije biti ničim uvjetovano. Ipak, svaki čovjek nosi u sebi svoje vlastitosti po kojima se ostvaruje kao osoba, ali i kao miljenik Božji.

²⁹ Franziskus, *Heilige Messe am Hochfest der Gottesmutter Maria - 53. Weltfriedenstag (1. Januar 2020)*, na: https://www.vatican.va/content/francesco/de/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200101_omelia-madredidio-pace.html (26. 9. 2021.).

³⁰ *Isto*.

³¹ Franjo, *Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu - Fratelli tutti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020., br. 8, (= FT).

³² FT, br. 210.

³³ FT, br.30

³⁴ Usp. FT, br. 210-211

3.2. Svi smo braća – a sestre?

Poziv pape Franje na sveopće bratstvo i s njim povezano dostojanstvo naišao je na prigovore od strane feminističkih krugova³⁵, a koji usprkos svemu u njegovim mislima iščitavaju zapostavljanje žena. To se osobito odnosi kako na pitanja samog dostojanstva, tako i na aktualno pitanje prepuštanja žena svećeničkom ređenju. Organizacija *Katoličko žensko vijeće*, kao udruženje katoličkih ženskih mreža iz cijelog svijeta u otvorenom pismu papi Franji kritizira sam naslov enciklike *Fratelli tutti* kao diskriminatorski i previše muški te smatraju da izričito ne spominjanje žena u naslovu enciklike upućuje na patrijarhalnu kulturu, u kojoj je Bog još uvijek predstavljen kao muškarac, a bijelac je definiran kao norma. U tom smislu smatraju da je ovakav pristup pape Franje samo još jedno konkretno svjedočenje da se ženama uskraćuje isto dostojanstvo.³⁶

Na takve prigovore s pravom je reagirao kardinal Walter Kasper, podsjećajući na Franjinu nepodijeljenu ljubav prema svakom čovjeku, muškarcu i ženi, a selektivno pripisivanje enciklike samo muškarcima opovrgava činjenicom da riječ braća u Novom zavjetu kao i u citiranom tekstu Franje Asiškog sasvim sigurno podrazumijeva i sestre. Osim toga, u romanskim jezicima ne postoji njemačka riječ »Geschwister«, niti »Geschwisterlichkeit«, koja bi označavala braću i sestre.³⁷ Jednako tako Niklaus Kuster pojašnjava da upravo Franjino pozivanje u uvodnim riječima svoje treće enciklike na Franju Asiškog otkriva zastupanje univerzalnog bratstva, koje se shodno *Pjesmi stvorenja* i drugim svećevim spisima proteže na sve ljude i sva stvorenja. Stoga izvorni latinski »*omnes fratres*« i »*fratelli tutti*« enciklike treba prevesti na takav način da se svi ljudi dobre volje, muškarci i žene, osjećaju oslovljeno u cjelini, a papa Franjo im se zasigurno obraća s istom otvorenosću i jednakim dostojanstvom.³⁸

³⁵ Više o feminističkim teološkim promišljanjima ne samo o pitanju ređenja žena već i o stvarima koje zamjeraju hijerarhijskoj Crkvi vidjeti u: Letty M. Russell-Shannon J. Clarkson (ur.), *Dizionario di teologie femministe*, Claudiana, Torino 2010.

³⁶ Usp. Georges Scherrer, »Fratelli tutti« stösst bei Frauen sauer auf, *Katholisches Medienzentrum* (1. listopada 2020.), na: <https://www.kath.ch/newsd/fratelli-tutti-stoesst-bei-frauen-sauer-auf> (10. 10. 2021.).

³⁷ Usp. Walter Kasper, Was heißt Brüderlichkeit?, *Die Zeit*, 41/2020, na: <https://www.zeit.de/2020/41/papst-franziskus-fratelli-tutti-fluechtli> (7. 9. 2021.).

³⁸ Usp. Niklaus Kuster, Fratelli tutti und die Geschwisterlichkeit, na: <https://www.vaticannews.va/de/kirche/news/2020-09/enzyklika-fratelli-tutti-kuster-franz-assisi-papst-franziskus.html> (11. 10. 2021.).

3.3. Svećeništvo kao kršćansko služenje nasuprot klerikalizma

U svjetlu otvorenosti prema svakom čovjeku i jednakom dostojanstvu, koje je Franji neprestano u mislima i na srcu, valja promatrati i pitanja vezana uz prepuštanje žena svećeničkom ređenju. Franjo je na više mjesta vrlo jasno progovorio o istoj temi, zalažući se za jednako dostojanstvo i prava muškaraca i žena, koje je utemeljeno na sakramentima krštenja i potvrde. S druge strane, sasvim je krivo govoriti o crkvenim službama s predznakom moći. Ukoliko je pak riječ o služenju na korist puka Božjega, i zaređeni službenici kao i laici baštine isto Kristovo poslanje.

Franjo stoji čvrsto na stajalištu da odgovornost laika, koji u Crkvi predstavljaju veliku većinu Božjeg naroda, proizlazi iz sakramenata krštenja i potvrde. On upozorava na postojeću opasnost marginalizacije laika, osobito žena, budući da teško pronalaze prostor za izražavanje i djelovanje u svojim crkvama zbog pretjeranog klerikalizma. Pod tim misli kako na nerealnu težnju žena za vlašću i moći povezanu sa svetim ređenjem, tako i na marginalizaciju žena od strane zaređenih službenika u službama u kojima bi mogle dati svoj doprinos. S tim u vezi Franjo se zalaže za izraženiji doprinos žena u društvu i Crkvi, i to s njihovom vlastitom osjećajnošću, intuicijom i karakterističnim ženskim sposobnostima, posebno s majčinstvom. Potrebno je, dakle, proširiti prostore za učinkovitiju žensku nazočnost u Crkvi i u društvenim strukturama, na položajima gdje se donose važne odluke.³⁹

Papa isto izričito pojašnjava i u Apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium*: „Traženje legitimnih prava žena na temelju čvrstog uvjerenja da muškarci i žene imaju jednako dostojanstvo postavlja pred Crkvu duboka pitanja koja ga osporavaju i koja se ne mogu površno zaobići. [...] Ne smije se zaboraviti da, kada govorimo o svećeničkoj vlasti, nalazimo se »na funkcionalnoj razini, a ne na razini dostojanstva i svetosti«. [...] Službe u Crkvi nisu utemeljene na „superiornosti jednih nad drugima“. Doista, jedna žena, Marija, značajnija je od biskupa.“⁴⁰

³⁹ Usp. Franjo, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i dakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o najveštanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. 11. 2013.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., br. 103, (= EG).

⁴⁰ EG, br. 104. Papa se poziva na: Ivan Pavao II., *Postsinodalno apostolsko pismo Christifideles laici* (30. prosinca 1988.), 51: AAS 81 (1989), 493; Kongregacija za nauk vjere, *Pojašnjenje Inter insigniores o pitanjima prepuštanja žena svećeničkom ređenju* (15. listopada 1976.), VI: AAS 69 (1977) 115. Navedeno prema: Ivan Pavao II., *Postsinodalno apostolsko pismo Christifideles laici* (30. prosinca 1988.), 51, bilješka 190: AAS 81 (1989), 493; Ivan Pavao II., *Apostolsko pismo Mulieris dignitatem* (15. kolovoza 1988.), 27: AAS 80 (1988), 1718.

Konačno, na tiskovnoj konferenciji tijekom povratnog leta s apostolskog putovanja u Švedsku, 1. studenoga 2016., Franjo je naglasio da je u pogledu prepuštanja žena svećeničkom ređenju u Katoličkoj Crkvi, sveti Ivan Pavao II. rekao zadnju jasnu riječ i da takve odredbe ostaju. S druge strane, naglašavajući ulogu žene u Crkvi Franjo pojašnjava: „Žene mogu učiniti toliko stvari bolje od muškaraca. I također na dogmatskom području, želio bih pojasniti, više radi jasnoće, a ne samo radi pozivanja na jedan dokument; u katoličkoj ekleziologiji postoje dvije dimenzije: petrovska dimenzija, ona apostolska - Petra i kolegija apostola, to je pastirska služba biskupa, i marijanska dimenzija, to jest ženska dimenzija Crkve. [...] Crkva je ženskog roda. Crkva je ona, a ne on. To je crkva. A crkva je zaručnica Isusa Krista. To je zaručničko otajstvo. I u svjetlu ovog otajstva shvatljivo je zašto ove obje dimenzije: petrovska dimenzija, tj. biskupska dimenzija i marijanska dimenzija, sa svime što čini majčinstvo Crkve, ali u dubljem smislu. Nema Crkve bez ženske dimenzije, jer je i sama ženstvena.”⁴¹

U istom kontekstu važno je sagledati i njegov istup u postsinodalnom Apostolskom pismu *Querida Amazonia*. Premda je Amazonija, kako sam ističe, područje koje nadilazi državni teritorij i regija u kojoj dioništvo ostvaruje devet zemalja od Brazila i Bolivije, Kolumbije, Ekvadora, Gvajane, Perua, Surinama, do Venezuele i Francuske Gvajane, Franjo ovo apostolsko pismo upućuje cijelom svijetu.⁴² U četvrtom poglavlju koje nosi naslov *Vizija Crkve*, neposredno nakon govora o inkulturaciji, osobito u liturgiji i samom euharistijskom slavlju, Franjo se dotiče pitanja sakramenta sv. reda i prepuštanja žena istome. Prije svega, govoreći o tome što izvorno karakterizira svećeničku službu, Franjo naglašava da svećeničko ređenje suobličuje svećenika Kristu. Upravo ta činjenica omogućuje mu predsjedanje euharistijom. Pozivajući se na Ivana Pavla II. Franjo ponavlja kako svećenička služba, premda pripada hijerarhijskoj službi i karakterizira je vlast, nije superiornija od drugih, već je u potpunosti usmjerena svetosti udova Kristova tijela i znak Kristove milosti koja se ponajprije izljuje u slavlju euharistije i pomirenja.

Stoga ova dva sakramenta čine središte isključivo svećeničkog identiteta. Oni predsjedaju euharistijom, te se brinu za zajednicu, koja nije osiromašeno jedinstvo, već prima mnoštvo bogatih darova i

⁴¹ Franziskus, *Pressekonzferenz mit dem Heiligen Vater auf dem Rückflug nach Rom*, (1. November 2016.), na: https://www.vatican.va/content/francesco/de/speeches/2016/november/documents/papa-francesco_20161101_svezia-conferenza-stampa.html (28. 9. 2021.).

⁴² Usp. Franjo, *Querida Amazonia*, (2. 2. 2020.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2021., br. 5, (= QA).

karizmi Duha. S druge strane, laici mogu naviještati riječ, poučavati, organizirati zajednice, slaviti neke sakramente, razvijati različite izraze narodne pobožnosti i iskazivati različite darove koje im Duh izljuje. Budući da je euharistija izvor i vrhunac vjerničkog života neophodni su svećenici, ali to ne isključuje da stalni đakoni, redovnice i laici i sami preuzimaju važnu odgovornost za rast zajednica.⁴³

U prilog tome Franjo ističe da u Amazoniji postoje zajednice koje su se dugo zadržale i prenijele vjeru i bez svećenika, zahvaljujući prisutnosti snažnih i predanih žena koje su pozvane i vođene Duhom Svetim, krstile, katehizirale, učile ljude moliti i bile misionarke. Stoljećima su žene održavale Crkvu na tim mjestima s vrijednom predanošću i strastvenom vjerom. Upravo iz tog razloga Franjo upozorava da svođenje Crkve samo na hijerarhijske službe predstavlja potpuno krivi redukcionizam, koji vodi uvjerenju da će žene imati crkveni status ili sudjelovati u vođenju Crkve samo ako budu pripuštene svetom ređenju: „Takvo bi gledište u stvarnosti bilo ograničavanje perspektiva: dovelo bi nas do klerikalizacije žena i umanjilo veliku vrijednost onoga što su već dale, kao i suptilno osiromašilo njihov neizostavan doprinos.”⁴⁴

Razmatrajući dijalog između Krista zaručnika i Crkve kao zaručnice, Franjo upozorava da je pogrešno sužavati pitanje službenja u Crkvi na jednostrana pitanja o moći i vlasti. Potrebno je više ugledati se na Gospin način služenja. Prenoseći snagu i nježnost Majke Marije, žene daju doprinos Crkvi na svoj specifičan način. Riječ je o samoj unutarnjoj strukturi Crkve, koja se urušava bez žena.⁴⁵ Stoga je neophodno da žene imaju pristup zadaćama i crkvenim službama koje ne zahtijevaju sveta ređenja i crkvenim pozicijama na kojima bi zapravo mogle promijeniti i utjecati na važne odluke. Sve takve službe pretpostavljaju trajnost, javno priznanje i imenovanje biskupa i, što je najvažnije, ne osiromašuju dostojanstvo žene i njezine vlastitosti.⁴⁶

3.4. Otvoreno pitanje đakonisa

Završetkom Sinode o Amazoniji Franjo je obećao da će se razgovor o pitanju sudjelovanja žena u crkvenim službama nastaviti, osobito u pitanjima mogućnosti podjele reda đakonata ženama.

⁴³ Usp. QA, br. 87-92. Papa se poziva na: Ivan Pavao II., *Apostolsko pismo Mulieris dignitatem* (15. 8. 1988.), 27: AAS 80 (1988), 1718.

⁴⁴ QA, br. 100.

⁴⁵ Usp. QA, br. 101.

⁴⁶ Usp. QA, br. 103.

Nasuprot degradirajućim zahtjevima vezanim uz klerikalizam Papa je 8. travnja 2020. godine osnovao drugo *Teološko povjerenstvo za đakonat žena* koje bi ispitalo koliko su se ovlasti đakonisa protekle zale u prvoj Crkvi te koje smjernice iz toga proizlaze za budućnost. Za predsjednika nove komisije imenovao je talijanskog kardinala Giuseppea Petrocchija, nadbiskupa L'Aquile. Prvo *Teološko povjerenstvo za povijest đakonata žena u ranoj crkvi*, koje je osnovao 2016. godine, na čelu s tajnikom Kongregacije za nauk vjere, nadbiskupom Luisom Franciscom Ladariom Ferrer, nije donijelo konačan ni jasan zaključak o stvarnosti đakonisa u ranoj crkvi.⁴⁷ Ovo novo povjerenstvo pokazatelj je stvarne želje pape Franje da se naglasi uloga i doprinos žene u Crkvi.

S tim u vezi je i njegov poziv na molitvu upućen cijeloj Crkvi u listopadu 2020. s nakanom da vjernici laici, a osobito žene, više sudjeluju u institucionalnim zadaćama Crkve. Svoj poziv Papa temelji na sakramentu krštenja i obrazlaže riječima: „Jer nitko od nas nije kršten kao svećenik ili biskup: svi smo kršteni kao laici i laikinje. Laici su protagonisti Crkve. Danas postoji potreba za proširivanjem prostorâ snažnije prisutnosti žena u Crkvi i, razumije se, prisutnosti vjernika laika, ali naglašavajući ženski aspekt, jer su žene općenito ostavljene po strani. Moramo promicati uključivanje žena na mjesta na kojima se donose važne odluke. Molimo da, temeljem svoga krštenja, vjernici laici, osobito žene, više sudjeluju u odgovornim institucijama u Crkvi, ne upadajući u klerikalizme koji poništavaju laičku karizmu i nagrđuju ujedno lice Svete Majke Crkve.”⁴⁸ Da to ne ostane samo na praznim riječima, na svetkovinu Duhova, 5. lipnja 2022. godine, stupila je na snagu apostolska konstitucija pape Franje *Praedicate evangelium* (Propovijedajte evanđelje), o reformi Rimske kurije, kojom je prestala vrijediti apostolska konstitucija *Pastor bonus* pape Ivana Pavla II. iz 1988. godine. Njome je donesena povijesna nova mogućnost da na čela dikasterija ili tijela budu imenovani i laici, a to znači i žene, što je obrazloženo u uvodnom dijelu dokumenta, gdje se nabrajaju načela i kriteriji za služenje Rimske kurije. Pod podnaslovom »Vikarska narav Rimske kurije«, istaknuto je: „Svaka kurijalna institucija izvršava svoje poslanje snagom vlasti koju prima od rimskoga prvosvećenika u čije ime djeluje s vikarskom vlašću u izvršavanju njegove izvorne službe. Iz toga razloga svaki vjernik može predsjedati dikasteriju

⁴⁷ Usp. L'Osservatore Romano, njemačko izdanje, br. 32/33, (12. 8. 2016.), 6.

⁴⁸ Franjo, *Nagovor uz molitvu Andeo Gospodnji* (11. 11. 2020.), na: https://www.vatican.va/content/francesco/hr/angelus/2020/documents/papa-francesco_angelus_20201011.html (12. 10. 2021.).

ili tijelu, poštujući njihovu specifičnu nadležnost, vlast upravljanja i funkciju.”⁴⁹ Budući, dakle, da vlast upravljanja ustanovama Rimске kurije uvijek, čak i kad njima upravlja biskup, proizlazi iz vlasti samog pape, a ne iz sakramenta svetog reda, moguće je da na čelu spomenutih ustanova budu laici, a samim time i žene.

Konačno, Franjo želi usmjeriti sve članove Crkve prema onom međusobnom zajedništvu koje je utemeljeno na Kristovoj ljubavi te brizi i služanju svakom čovjeku. Na taj način ostvaruje se jednako dostojanstvu koje je muškarcu i ženi u iskonu darovano i u Kristu, snagom otkupiteljske milosti, obnovljeno. Na tome, ne na hijerarhijskoj moći ili vlasti, počiva svaka služba, bilo svećenika, bilo laika, bilo muškarca ili žene. Zato Franjo potiče nastavak rasprave oko mogućeg podjeljivanja đakonske službe ženama, dok u skladu s apostolskim pismom *Ordinatio sacerdotalis* svog svetog prethodnika, koje ipak ima snagu dogmatske odredbe, ostaje na stajalištu da Crkva nema ovlast podijeliti svećenički red ženama. Franjo najoštrije odbacuje bilo kakvo povezivanje te odredbe s diskriminacijom žena. Naprotiv, službu žene i majke, po uzoru na Marijino materinstvo, uzdiže iznad službe apostola i biskupa.

ZAKLJUČAK

Razmatrajući pitanja dostojanstva žene i njezinog prepuštanja hijerarhijskom svećeništvu, dolazimo do istog nepromjenjivog temelja dostojanstva svake ljudske osobe, bilo muškarca ili žene, koje je utemeljeno na stvarnosti Objave i zdravom razumijevanju crkvene tradicije. Svaki od trojice papa trećega tisućljeća pristupa ovom problemu s različitih aspekata i metodoloških pristupa, ali u konačnici pružaju isti odgovor.

Shodno Dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* trojica papa su složni kako „nema nikakve nejednakosti u Kristu Isusu i u Crkvi s obzirom na podrijetlo i narodnost, na društveni položaj ili spol”.⁵⁰ To jedinstvo i jednako dostojanstvo prethodi svakoj razlici poziva, darova, službi, zadaća i životnih stanja. Stoga, nužna diferencijacija koja se podrazumijeva unutar hijerarhijske strukture Crkve ni u kojem slučaju ne narušava stvarnost jedinstvenog Bož-

⁴⁹ *Apostolische Konstitution über die römische Kurie und ihren Dienst für die Kirche in der Welt »Praedicate evangelium«* (19. 3. 2022.), II. 5, na: https://www.vatican.va/content/francesco/de/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html (7. 10. 2022.).

⁵⁰ Drugi vatikanski sabor, *Dogmatska konstitucija »Lumen gentium«* o Crkvi, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 32, (= LG).

jeg naroda, koja u sebi uključuje isto dostojanstvo svih krštenika, zajedništvo milosti svih Božjih sinova i kćeri i zajednički poziv na svetost. Ta istaknuta zajednička stvarnost, odnosno temeljna jednakost svake osobe u Kristu, koja je sadržana u izričaju »opće svećeništvo vjernika«, ukorijenjena u krsnoj kupelji i pomazanju Duhom Svetim, temelji se na jedinstvu svih vjernika s Kristom koji ih „tije-
sno sjedinjuje sa svojim životom i svojim poslanjem“ i čini ih dionici-
cima svoje trostruke službe svećenika, proroka (učitelja) i kralja.⁵¹

Osim toga, glede ređenja žena nazire se isti kontinuitet promi-
šljanja kod Ivana Pavla II., Benedikta XVI. i Franje, a to je stav da
Crkva nema nikakvu mogućnost (ovlast) zadirati u bit sakramenta
svetog reda, nego se oslanja na tradiciju Crkve i Kristov izbor apo-
stola. Upravo to je znak osporavan od radikalnih feminističkih kru-
gova, ali i liberalnih krugova unutar same Crkve.

S druge strane treba imati na umu da se kod svakog od tro-
jice papa prepoznaje napredak o sve većem vrednovanju žene u
Crkvi i društvu. Svaki od njih iznimno vrednuje „ženski genij“⁵²,
kao stvarnu sposobnost žene da u skladu sa svojim osobitim daro-
vima i ženstvenošću surađuje s Bogom u planu i povijesti spasenja.
Jednako tako svaki poziva na „novi feminizam“⁵³, koji se temelji na
esencijalnoj biti žene, kako bi očuvao njezinu izvornu i pravu sli-
ku, kritizirajući pritom radikalni feminizam i rodnu ideologiju koji
je narušavaju.

Premda se može činiti da je to nedostatno, valja imati na pame-
ti da je sve do 1983. godine, prema odredbama važećeg *Zakonika
kanonskog prava* iz 1917. godine, žena bila podređena mužu i prak-
tički njegovo vlasništvo. Za to su se pape trećeg tisućljeća u svojim
tekstovima ispričali ženama u ime Crkve. S druge strane, na koncu
možemo zaključiti da se dostojanstvo i vrednovanje žene u Crkvi i

⁵¹ Usp. LG, br. 34.

⁵² Ivan Pavao II. *Brief an die Frauen*, (29. 6. 1995.), br. 9, na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/de/letters/1995/documents/hf_jp-ii LET_29061995_women.html, (17. 2. 2022.).

⁵³ Ivan Pavao II., *Evangelium vitae — Evandelje života, Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003, br. 99. Više o »novom feminizmu«: Mario Volarević, *Novi feminizam i kulturalna promocija žene majke-radnice*, *Obnovljeni život*, 67 (2012.) 2, 223–237. Na istome mjestu se pojašnjava: „Novi feminizam« nije pokret u doslovnome smislu riječi. On je, dakle, više stil života putem kojega se manifestira ženski genij darovan ženi činom stvaranja kao njezin osobni talent. Novi feminizam shvaća se kao kultura ili životni stil u kojem do potpunoga izražaja dolazi sva posebnost koju žena kao ljudsko biće u sebi nosi. Dakle, radi se o stilu ili novoj kulturi ženinoga življenja.“ (str. 234).

društvu ne iscrpljuje u prepuštanju svećeničkom ređenju. Svaka-ko, budući da je bit hijerarhijskog svećeništva služenje i nesebično predanje, postoje brojne druge službe i mogućnosti kroz koje svaka žena može ostvariti vlastito poslanje u Crkvi i u društvu. Osim toga, žena ima privilegij vlastitog ostvarenja i služenja u supružništvu i majčinstvu, koje pape vide kao jedan od vidova svećeništva.

Pape s pravom smatraju da nije potrebno institucionalizirati svaku karizmu ili službu, bila ona muška ili ženska. S druge strane, sasvim je pogrešno promatrati crkvene službe pod vidom moći i vlasti. Ukoliko je pak riječ o služenju na slavu Trojedinoga Boga i korist Božjega naroda, laici u Crkvi baš kao i zaređeni službenici baštine isto Kristovo poslanje. Na taj se način ostvaruje jednako dostojanstvo i prava koja su muškarcima i ženama darovana u iskonu te su snagom otkupiteljske milosti, obnovljena u Isusu Kristu. Na tome, a ne na hijerarhijskom staležu, počiva svaka služba, bilo svećenika ili laika, bilo muškarca ili žene.

THE ISSUE OF THE DIGNITY AND PRIESTLY ORDINATION OF WOMEN IN THE DOCTRINE OF THE THIRD MILLENNIUM POPES

Summary

After the Second Vatican Council, the issue of allowing women to become priests is becoming more and more actual in the Church. The increasingly loud pressure of lay feminist circles outside the Church, but also within it, demands the affirmation of women in the priestly ordinance, in accordance with the dignity of every human being and against any discrimination. The popes of the third millennium have to provide an adequate response to such demands. In their statements and speeches, the very significant role and undeniable dignity of women in the Church is recognized. Speaking very clearly on this topic in several places, John Paul II, Benedict XVI and Francis advocate the equal dignity and rights of every human being, man and woman, which is based on man's natural sacramentality. In this direction, this paper will try to present in three steps the views of the three popes of the third millennium, what are the similarities and peculiarities in their reflections related to the ordination of women and their human dignity.

Key words: ordination of women, discrimination, dignity, mission, John Paul II, Benedict XVI, Francis.